

УДК 364-5055-004

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.6>

Богдан ГЛЯДИК

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027

ORCID: 0009-0006-7498-370X

Бібліографічний опис статті: Глядик, Б. (2025). Основні чинники формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 48–56, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.6>

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті здійснено аналіз основних чинників формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Розкрито сутність соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери та конкретизовано, що вона визначається комплексним впливом різноманітних чинників: мотиваційно-ціннісних, які сприяють усвідомленню професійних і гуманістичних пріоритетів та визначаючи внутрішню готовність студента до активної соціальної взаємодії; емоційно-вольових, які забезпечують стресостійкість, самоконтроль студентів, впевненість у власних силах, цілеспрямованість та здатність до саморегуляції та є важливими для адекватного реагування в складних міжособистісних ситуаціях; соціально-перцептивні, що формують здатність розпізнавати емоційний стан інших людей, проявляти емпатію, тактовність та встановлювати ефективний міжособистісний контакт; комунікативні, що охоплюють невербальні та вербальні навички, ведення діалогу, консультування, аргументацію, управління конфліктами у різних соціальних групах; освітні, що підвищують професійну підготовку студентів через участь у тренінгах, практичних заняттях, інтерактивних вправах та рольових іграх, формуючи у них практичні навички соціальної взаємодії; соціальні, що визначаються досвідом міжособистісної взаємодії та участю у волонтерських, громадських або професійних спільнотах, що дає змогу розвивати соціальні компетенції та розуміння групової динаміки; психологічні, що зосереджуються на особистісних рисах, рівні самосвідомості, рефлексивних здібностях та когнітивних ресурсах, необхідних для аналізу та оцінки соціальних ситуацій. Визначено, що формування комунікативних навичок відбувається в процесі навчання у вищому навчальному закладі через інтегроване поєднання лекцій, практичних занять, рольових ігор, тренінгів, групових обговорень та симуляцій професійних ситуацій.

Ключові слова: компетентність, соціокомунікативна компетентність, фахівці соціальної сфери, соціальні працівники, комунікативна компетентність, професійна підготовка, спілкування.

Bogdan HLYADIK

Third (educational and scientific) level of higher education, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, 2 M. Kryvonosa str., Ternopil, Ukraine, 46027

ORCID: 0009-0006-7498-370X

To cite this article: Hlyadik, B. (2025). Osnovni chynnyky formuvannia sotsiokomunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Main factors in the formation of socio-communicative competence of future specialists in the social sphere]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 48–56, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.6>

KEY FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIO-COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE SOCIAL WORKERS

The article analyzes the main factors in the formation of socio-communicative competence of future specialists in the social sphere. It reveals the essence of the socio-communicative competence of future social workers and specifies that it is determined by the complex influence of various factors: motivational and value-based factors that contribute to

© Б. Глядик, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

the awareness of professional and humanistic priorities and determine the student's internal readiness for active social interaction; emotional and volitional factors, which ensure stress resistance, self-control, self-confidence, purposefulness, and the ability to self-regulate, and are important for adequate response in complex interpersonal situations; social-perceptual, which form the ability to recognize the emotional state of other people, show empathy, tact, and establish effective interpersonal contact; Communicative, covering nonverbal and verbal skills, dialogue, counseling, argumentation, conflict management, as well as flexibility and adaptability in communication, ensuring effective interaction with different social groups. Educational, enhancing students' professional training through participation in training sessions, practical classes, interactive exercises, and role-playing games, forming their practical social interaction skills; social, determined by the experience of interpersonal interaction and participation in volunteer, community, or professional communities, which allows for the development of social competencies and understanding of group dynamics; psychological, focusing on personal traits, level of self-awareness, reflective abilities, and cognitive resources necessary for analyzing and evaluating social situations. It has been determined that communication skills are formed in the process of studying at a higher education institution through an integrated combination of lectures, practical classes, role-playing games, trainings, group discussions, and simulations of professional situations.

Key words: *competence, sociocommunicative competence, social workers, communicative competence, professional training, communication.*

Постановка проблеми. У сучасному соціокультурному просторі, де ефективна комунікація стає важливою умовою професійної взаємодії та соціальної підтримки, зростає значення підготовки фахівців соціальної сфери, здатних будувати конструктивні стосунки з різними групами населення та адекватно реагувати на складні життєві ситуації. Соціокомунікативна компетентність при цьому виступає обов'язковим компонентом їхньої професійної майстерності, однак її формування є складним багатофакторним процесом, залежним від освітнього середовища, соціального досвіду, особистісних характеристик, професійної мотивації, стилю взаємодії та підтримки з боку викладачів і практичних наставників. Зазначимо, що сама категорія «соціокомунікативна компетентність соціального працівника – це комплекс знань, навичок та особистісних якостей, що дозволяє ефективно взаємодіяти з людьми, розуміти їхні потреби та проблеми, будувати довірливі стосунки та сприяти соціальній адаптації клієнтів, забезпечуючи якісне надання допомоги та послуг у різноманітних соціальних контекстах, від індивідуальних до групових та громадських» (Глядик, Петришин, Кульчицький, Кульчицький, 2024). Тому існує необхідність обґрунтувати основні чинники, що визначають розвиток цієї компетентності.

Аналіз досліджень. Наукові дослідження означеної проблеми надають можливість виділити чинники мотиваційно-ціннісного характеру, що визначають спрямованість поведінки студента, визначають внутрішні стимули до навчання та професійної діяльності, а також визначають готовність до саморозвитку та самореалізації. Сюди віднесемо систему моти-

вів і цінностей особистості – моральних, соціальних, професійних та гуманістичних, які визначають пріоритети у взаємодії з оточенням, з колегами, викладачами та клієнтами майбутньої професійної діяльності. Формування мотиваційно-ціннісної структури особистості відбувається під впливом соціального середовища, умов навчання, виховання та набуття особистого досвіду.

Поліщук В. зазначає, що підготовка до роботи у соціальній сфері вимагає усвідомлення значущості професії та соціальної ролі, яку виконуватиме майбутній фахівець, при цьому важливим є те студентському віці формується розуміння того, що професійна діяльність передбачає відповідальність за людей, вміння підтримати, надати допомогу та організувати ефективну взаємодію. Усвідомлення соціальної значущості професії є внутрішнім стимулом для розвитку соціокомунікативної компетентності (Поліщук, 2006). Потребу в саморозвитку Біла О., Гуменникова Т., Кічук Я., Рябушко С., називає ще одним чинником розвитку соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, так як юнацький вік характеризується високим рівнем пластичності психіки та готовністю засвоювати нові знання й навички. Здобувачі освіти активно шукають можливості для особистісного та професійного зростання, прагнуть підвищити рівень власної компетентності, розвивати критичне мислення та рефлексивні здібності при цьому саморозвиток виступає внутрішнім джерелом мотивації, що сприяє активному включенню в навчальний процес, виконанню практичних завдань та участі у соціальних проектах. Студент у процесі

навчання усвідомлює свою роль у професійному середовищі, визначає власні цілі та пріоритети, формує відповідальність за результати своєї діяльності, а самосвідомість сприяє формуванню активної позиції у навчанні та професійній підготовці, стимулює до самостійного опанування нових методів роботи та комунікативних стратегій (Біла, Гуменникова, Кічук, Рябушко, 2007).

В основу формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців Помилуйко В. ставить гуманістичні орієнтації, що охоплюють здатність до емпатії, повагу до інших людей, готовність допомагати навколишнім та підтримувати своє соціальне оточення. Важливо, що такі орієнтації є не лише соціальними нормами, але й внутрішніми особистісними цінностями, які визначають поведінкові стратегії у майбутній професійній діяльності. У процесі навчання студенти мають можливість відпрацьовувати навички взаємодії, спілкування та вирішення конфліктних ситуацій, що зміцнює гуманістичний компонент їх мотиваційно-ціннісної структури (Помилуйко, 2017).

Особливо важливою для розвитку соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, як пише Л. Петришин, є їхня внутрішня мотивація, яка виступає основним регулятором активності студента. Вона формується як усвідомлення значущості професійних завдань та цінності соціальної допомоги, яку майбутній фахівець може надати. Внутрішня мотивація, на думку дослідниці, забезпечує високу стійкість особи до навчальних і професійних труднощів, стимулює особисту наполегливість та цілеспрямованість у розвитку соціокомунікативних компетентностей (Петришин, 2013). Крім того, в основу розвитку соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери майбутніх інженерів А. Літвінчук ставить формування морально-етичних орієнтацій, які визначають ставлення студента до соціальної справедливості, прав людини, етичних норм професійної діяльності. Під час навчання у виші студенти отримують можливість аналізувати реальні життєві ситуації, прогнозувати наслідки своїх дій, оцінювати етичні аспекти професійної взаємодії, що формує стійку систему ціннісних орієнтацій (Літвінчук, 2018).

Березовська Л. досліджуючи формування комунікативно-мовленнєвої компетентності соціальних працівників у процесі професійної підготовки, розглядає її як складний процес міжособистісної взаємодії, включаючи вербальні/невербальні навички, етикет, техніки аргументації, емоційну регуляцію та вміння встановлювати контакт, щоб ефективно допомагати клієнтам, залежно від контексту, це також може стосуватися комунікативної взаємодії в соціальній роботі (Березовська, 2020).

Потребу у професійній самореалізації Л. Міщик називає важливим чинником розвитку соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, адже період студентства характеризується пошуком ідентичності, прагненням до самовираження, бажанням реалізувати власний потенціал у професійній сфері. Самореалізація стимулює розвиток соціальних навичок, навичок комунікації та взаємодії, що є складовою соціокомунікативної компетентності. Вони визначають, наскільки активно студент охоплюється у навчальні та практичні завдання, наскільки ефективно він засвоює нові знання та навички, а також як використовує їх у взаємодії з іншими людьми. Все це забезпечує формування активної навчальної позиції студента (Міщик, 1997).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності та аналізі основних чинників формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Чинники емоційно-вольового характеру також забезпечують ефективність формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Вони визначають внутрішню готовність особистості до ефективної взаємодії в складних соціальних і професійних умовах, сприяють стабільності психологічного стану та активній діяльності в умовах стресу. Для здобувачів освіти здобувають професійну освіту, які перебувають на етапі формування професійної ідентичності, розвиток емоційно-вольових якостей є особливо важливим, оскільки вони визначають ефективність навчальної діяльності та майбутньої професійної практики. Зокрема, це:

1) стресостійкість – забезпечує здатність студента зберігати стабільність психоемоцій-

ного стану у ситуаціях підвищеного навантаження, під час вирішення конфліктних ситуацій або при виконанні складних практичних завдань. Розвиток стресостійкості дає змогу майбутнім фахівцям адекватно оцінювати ситуацію, не піддаватися паніці, зберігати ясність мислення та ефективно реагувати на непередбачувані обставини;

2) самоконтроль – охоплює надає можливість регулювати власні емоції, поведінку та реакції у процесі навчання, соціальної взаємодії та професійної практики, при цьому майбутній фахівець, який володіє високим рівнем самоконтролю, може утримувати увагу на завданні, ефективно співпрацювати з колегами та клієнтами, не допускаючи імпульсивних рішень, що можуть негативно вплинути на процес взаємодії;

3) впевненість у собі – проявляється у здатності адекватно оцінювати власні здібності, демонструвати ініціативу та приймати рішення в умовах невизначеності, саме впевненість у собі сприяє активній участі в навчальних дискусіях, групових проектах, соціальних практиках, а також забезпечує готовність до прийняття відповідальності за результати своєї діяльності;

4) цілеспрямованість – визначає здатністю ставити конкретні цілі, планувати дії для їх досягнення та подолати труднощі на шляху до їх реалізації, а цілеспрямованість формує стійку мотивацію до навчання та професійного розвитку, допомагає визначати пріоритети, концентрувати увагу на важливих завданнях і не відволікатися на другорядні чинники;

5) здатність до саморегуляції – охоплює уміння контролювати власні емоційні реакції, планувати та коригувати поведінку, адаптуватися до змінних умов, зберігати баланс між внутрішніми потребами та вимогами соціального середовища. Саморегуляція забезпечує ефективну взаємодію з колегами, викладачами, клієнтами та іншими учасниками соціального процесу;

6) подолання труднощів – визначає здатність студента адекватно реагувати на невдачі, знаходити альтернативні шляхи вирішення проблем, зберігати мотивацію та віру у власні сили. У студентському віці подолання труднощів формує стійкість до стресових ситуацій, виробляє навички конструктивного вирішення

конфліктів, сприяє розвитку критичного мислення та гнучкості у професійній діяльності (Волкова, 2006).

Значимо, що врахування емоційно-вольових чинників вимагає аналізу впливу освітнього середовища, створення відповідних педагогічних умов та практичної діяльності студентів. У вищих навчальних закладах доцільним є активне включення студентів у групові проекти, тренінги, практикуми, рольові ігри та соціальні проекти. Такі форми роботи дають змогу моделювати реальні професійні ситуації, тренувати емоційний контроль, самоконтроль, стресостійкість, цілеспрямованість та здатність до саморегуляції. Значну роль відіграє й міжособистісна взаємодія студентів з одногрупниками й викладачами. Спостереження за моделями поведінки, отримання зворотного зв'язку та участь у дискусіях дають змогу студентам коригувати власні емоційні реакції, удосконалювати навички регуляції поведінки та емоцій у складних ситуаціях.

Чинники соціально-перцептивного характеру також виступають важливим складником формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, визначаючи здатність особистості адекватно сприймати, оцінювати та інтерпретувати емоційний стан інших людей, що є ключовим для професійної діяльності у сфері соціальної роботи, соціального супроводу та педагогічної практики. Для студентів юнацького віку соціально-перцептивні навички формуються в період активного розвитку міжособистісної взаємодії, самоусвідомлення та професійної ідентичності, зокрема:

1) здатність сприймати емоційний стан інших людей – забезпечує адекватне реагування у різних соціальних ситуаціях. Студент, який володіє високим рівнем соціальної перцепції, здатний помічати невербальні сигнали співрозмовника, оцінювати його настрій, емоції та психологічний стан, що дає змогу будувати ефективний контакт. Розвинена емпатія дає змогу не лише відчувати, але й розуміти емоційний стан іншої людини та відтворювати його у власній свідомості, формуючи адекватну реакцію;

2) уміння проявляти тактовність, тобто коректно реагувати на слова, дії та емоції

інших, не завдаючи шкоди міжособистісним стосункам. Тактовність забезпечує підтримку конструктивного та дружнього спілкування, сприяє збереженню довіри та поваги між учасниками комунікаційного процесу. Вона є необхідною у вирішенні конфліктних ситуацій, дає змогу запобігати емоційним заостренням і підвищує ефективність професійної взаємодії;

3) уміння налагоджувати міжособистісний контакт – охоплює здатність швидко встановлювати довірчі відносини, виявляти увагу до потреб інших, активно слухати та демонструвати зацікавленість у спілкуванні. Налагодження контакту базується на поєднанні вербальних і невербальних засобів спілкування, що дає змогу створювати позитивну комунікативну атмосферу та підвищує ефективність професійної взаємодії;

4) здатність до прогнозування емоційних станів інших людей. Студенти, які володіють цим умінням, можуть передбачати можливі реакції клієнтів, колег або однолітків, що дає змогу запобігати конфліктам, ефективно планувати комунікативні дії та створювати продуктивну атмосферу взаємодії (Кокун О., 2012).

У процесі навчання у вищому навчальному закладі соціально-перцептивні навички формуються через активну участь у практичних заняттях, тренінгах, рольових іграх та групових проектах. Студенти отримують можливість моделювати професійні ситуації, аналізувати емоційні реакції інших, відпрацьовувати навички встановлення контакту, а також розвивати здатність до конструктивного взаєморозуміння, що і сприяє усвідомленому розвитку емпатії, соціальної чутливості та здатності прогнозувати поведінку оточуючих. Також формування соціально-перцептивних навичок значною мірою визначається міжособистісною взаємодією з однолітками, викладачами та наставниками. Спостереження за емоційними реакціями інших, отримання зворотного зв'язку, участь у групових обговореннях дають змогу студентам коригувати власні сприйняття, розвивати емпатію, підвищувати чутливість до невербальних сигналів та покращувати навички соціальної взаємодії.

Чинники комунікативного характеру також постають в підґрунті формування соціокому-

нікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Вони визначають здатність особистості ефективно взаємодіяти з оточуючими, обмінюватися інформацією, встановлювати довірчі стосунки та вирішувати конфліктні ситуації. Для студентів юнацького віку комунікативні навички формуються одночасно з розвитком соціальної зрілості, усвідомлення професійної ідентичності та ціннісних орієнтацій. Універсальні комунікативні уміння є необхідними для взаємодії з клієнтами, колегами, викладачами та іншими соціальними партнерами, що визначає їх фундаментальне значення для майбутньої професійної діяльності. Зокрема, це:

а) вербальні навички – охоплюють здатність чітко і логічно формулювати власні думки, аргументувати свої твердження, переконувати співрозмовника, доступно передавати інформацію та правильно інтерпретувати отримані повідомлення. Високий рівень володіння вербальною комунікацією дає змогу студенту ефективно брати участь у дискусіях, презентувати ідеї, формулювати професійні поради та проводити консультації, що є важливим елементом соціальної роботи та соціально-педагогічної практики;

б) невербальні навички – забезпечують розуміння невербальних сигналів співрозмовника та дають змогу адекватно реагувати на їхній емоційний стан. До них належать міміка, жести, поза, тон голосу, інтонаційні та ритмічні якості мовлення. Використання невербальних засобів підсилює ефективність вербальної комунікації, створює довірчу атмосферу, сприяє встановленню емоційного контакту та підвищує рівень міжособистісної взаємодії;

г) здатність до ведення діалогу – потребує високого рівня професійної підготовки, при цьому майбутні фахівці соціальної сфери навчаються структурувати розмову, ставити відкриті запитання, слухати співрозмовника та надавати професійні поради відповідно до потреб клієнта, ці вміння дають змогу здійснювати конструктивну взаємодію, забезпечують підтримку співрозмовника та створюють умови для досягнення спільного результату у професійній діяльності;

д) аргументація – передбачає здатність обґрунтовувати власні позиції, наводити

докази та логічно доводити думку у спілкуванні, адже аргументоване висловлювання допомагає студенту брати участь у професійних дискусіях, відстоювати позицію клієнта або групи, забезпечувати прийняття рішень у командній роботі та підвищує ефективність взаємодії у професійних колективах;

е) управління конфліктами – передбачає здатність виявляти конфліктні ситуації на ранніх етапах, адекватно оцінювати їх природу, вибирати оптимальні стратегії поведінки та здійснювати конструктивне врегулювання суперечок, саме у цьому контексті майбутні соціальні працівники вчать не уникати конфліктів, а розвивати навички ефективного їх вирішення через аргументовану комунікацію, активне слухання, толерантність;

ж) гнучкість у спілкуванні – дають змогу швидко змінювати стратегію взаємодії залежно від типу співрозмовника, його емоційного стану, соціального контексту та професійної ситуації (Кокун, 2012).

Формування комунікативних навичок відбувається в процесі навчання у вищому навчальному закладі через інтегроване поєднання лекцій, практичних занять, рольових ігор, тренінгів, групових обговорень та симуляцій професійних ситуацій. Такі методи дають змогу студентам розвивати навички активного слухання, усвідомленого висловлення власних думок, виявлення емоційного стану співрозмовника та здатності до конструктивного впливу на ситуацію. Чинники соціального характеру як визначальні у процесі формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери охоплюють здатність особистості ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами та індивідами у процесі професійної діяльності. Для студентів соціальні чинники набувають особливого значення, адже саме в період навчання у вищому навчальному закладі відбувається інтенсивне формування міжособистісних навичок, здатності до соціальної адаптації та соціальної активності. Цей період характеризується високою потребою у соціальному досвіді, розширенні кола спілкування та активній участі у житті студентської спільноти. Серед них: *досвід міжособистісної взаємодії* – охоплює практику спілкування у різних соціальних контекстах, здатність налагоджувати

контакти, підтримувати довірливі стосунки та ефективно вирішувати конфлікти. Для студентів міжособистісна взаємодія є критично важливою, оскільки майбутня професійна діяльність передбачає регулярну взаємодію з клієнтами, колегами, представниками громадських організацій та іншими соціальними групами; *участь у волонтерських спільнотах* – забезпечує студентам практичний досвід соціальної взаємодії, формує відповідальність, емпатію та здатність до соціальної підтримки. Волонтерська діяльність сприяє розвитку навичок комунікації, навчання ефективній взаємодії з людьми різних соціальних груп, підвищує соціальну чутливість; *участь у професійних спільнотах* – у них студент набуває практичного соціального досвіду, вчиться дотримуватися норм поведінки, реалізовувати свої ідеї та брати участь у колективних рішеннях (Кочубей, Ткачук, 2021).

Слід враховувати, що студенти, які мають досвід міжособистісної взаємодії у різних соціальних контекстах, краще розуміють емоційний стан інших людей, вміють налагоджувати контакт, підтримувати діалог та адаптуватися до потреб співрозмовника. Спілкування з різними соціальними акторами дає змогу студентам оцінювати різноманітність підходів до вирішення проблем, розширює їх світогляд, сприяє розвитку критичного мислення та вміння вести конструктивний діалог. Вказане передбачає регулярне залучення до соціально значущої діяльності. Це можуть бути культурні, освітні, гуманітарні проекти, організація подій у студентських організаціях, участь у тренінгах та семінарах. Така діяльність розвиває вміння ефективно взаємодіяти у колективі, планувати спільні дії та відповідати за результати групової роботи, а також формує навички вирішення конфліктів та конструктивної критики.

Освітні чинники формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери є одними із ключових в контексті їх професійної підготовки у вищих навчальних закладах. На етапі юнацького віку вони перебувають у процесі інтенсивного пізнавального розвитку, що дає змогу активно формувати комунікативні навички та соціальні компетенції. Якість професійної підготовки визначає базу, на якій студент здобуває теоре-

тичні знання та практичні навички, необхідні для ефективної міжособистісної взаємодії. Університетська освіта надає структуровану інформацію щодо соціальної роботи, соціальної психології, етики професійної діяльності та методів комунікації, що дає змогу студенту систематизувати власні знання та інтегрувати їх у практичну діяльність. Серед них такі форми роботи:

а) тренінги – забезпечують активне залучення студентів у процес навчання, коли вони навчаються аналізувати соціальні ситуації, відпрацьовувати навички ведення діалогу та консультування, а також формувати вміння розпізнавати емоційний стан співрозмовника. Тренінги також створюють умови для розвитку гнучкості та адаптивності у спілкуванні, оскільки студенти стикаються з різними моделями взаємодії та мають можливість вибирати оптимальні стратегії;

б) практичні заняття – охоплюють роботу зі студентськими групами, моделювання соціальних ситуацій та виконання конкретних завдань, які передбачають міжособистісну взаємодію. Під час занять студенти набувають досвіду у вирішенні конфліктів, веденні дискусій, наданні соціальних консультацій, а також навчаються застосовувати теоретичні знання у конкретних життєвих умовах. Це дає змогу відпрацьовувати навички самоконтролю, емпатії, ефективного використання вербальних і невербальних засобів комунікації;

в) інтерактивні вправи – дають змогу студентам моделювати різні ситуації спілкування, застосовувати отримані знання у нестандартних умовах, оцінювати власну поведінку та реакції інших учасників. Виконання інтерактивних вправ сприяє розвитку критичного мислення, умінню прогнозувати поведінку співрозмовника, визначати оптимальні стратегії взаємодії та формувати навички ефективного управління комунікативними процесами;

г) рольові ігри – дають змогу студентам практично застосовувати знання у змодельованих соціальних контекстах. У процесі рольових ігор студенти беруть на себе певні професійні ролі, що дає змогу їм відчувати емоційний стан іншого, відпрацьовувати навички емпатії та співпраці, а також оцінювати наслідки власної поведінки для інших учасників. Рольові ігри забезпечують безпечне середовище для

експериментування та розвитку міжособистісних навичок, що надалі переносяться у реальні професійні ситуації;

д) психолого-педагогічний супровід – охоплює систему зворотного зв'язку. Викладачі оцінюють дії студентів під час практичних занять, тренінгів та рольових ігор, надають рекомендації щодо вдосконалення навичок, вказують на помилки та пропонують способи їх усунення. Такий систематичний аналіз сприяє усвідомленню студентами власних сильних та слабких сторін, стимулює саморефлексію та допомагає коригувати стратегії комунікації (Архипова, Байдюк, 2013).

Важливо, що участь здобувачів фаху соціального працівника у дискусіях, групових проєктах та інтерактивних семінарах сприяє формуванню навичок командної роботи. Студенти навчаються слухати та враховувати думки інших, аргументовано відстоювати власну позицію, узгоджувати дії у групі та досягати консенсусу, що забезпечує розвиток толерантності, конструктивного підходу до вирішення конфліктів та здатності до ефективної співпраці. Чинники розвитку соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери узагальнено у таблиці 1.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом, формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери визначається комплексним впливом різноманітних чинників: мотиваційно-ціннісних, які сприяють усвідомленню професійних і гуманістичних пріоритетів, розвитку потреби у саморозвитку та самореалізації, визначаючи внутрішню готовність студента до активної соціальної взаємодії; емоційно-вольових, що забезпечують стресостійкість, самоконтроль студентів, впевненість у власних силах, цілеспрямованість та здатність до саморегуляції та є важливими для адекватного реагування в складних міжособистісних ситуаціях; соціально-перцептивні, що формують здатність розпізнавати емоційний стан інших людей, проявляти емпатію, тактовність та встановлювати ефективний міжособистісний контакт; комунікативні, що охоплюють невербальні та вербальні навички, ведення діалогу, консультування, аргументацію, управління конфліктами, а також гнучкість і адаптивність у спілкуванні, що

**Чинники розвитку соціокомунікативної компетентності
майбутніх фахівців соціальної сфери**

№	Чинник	Основні характеристики	Вплив на формування компетентності
1	Мотиваційно-ціннісні	Цінності, професійні та гуманістичні орієнтації, потреба в саморозвитку та самореалізації	Сприяють усвідомленню професійних пріоритетів, формують внутрішню мотивацію до ефективної соціальної взаємодії
2	Емоційно-вольові	Стресостійкість, самоконтроль, впевненість у собі, цілеспрямованість, здатність до саморегуляції та подолання труднощів	Забезпечують адекватне реагування в складних міжособистісних ситуаціях, підтримують професійну ефективність
3	Соціально-перцептивні	Здатність сприймати і розуміти емоційний стан інших, емпатія, тактовність, уміння налагоджувати контакт	Формують здатність особи до розпізнавання емоцій, встановлення ефективного міжособистісного контакту, адекватного реагування
4	Комунікативні	Вербальні та невербальні навички, ведення діалогу, консультування, аргументація, управління конфліктами, гнучкість та адаптивність у спілкуванні	Забезпечують ефективну взаємодію з різними соціальними групами та колегами, розвиток навичок конструктивної комунікації
5	Освітні	Якість професійної підготовки, участь у тренінгах, практичних заняттях, інтерактивних вправах, рольових іграх	Розвивають практичні навички соціальної взаємодії та комунікації, формують готовність до професійних викликів.
6	Соціальні	Досвід міжособистісної взаємодії, участь у волонтерських, громадських або професійних спільнотах	Сприяють розвитку соціальних компетенцій, розумінню групової динаміки та механізмів соціальної взаємодії
7	Психологічні	Особистісні характеристики, рівень самосвідомості, рефлексивні здібності, когнітивні ресурси для аналізу ситуацій	Забезпечують здатність до саморефлексії, аналізу соціальних ситуацій, прогнозування та адаптації поведінки.

забезпечує ефективну взаємодію з різними соціальними групами; освітні, що підвищують професійну підготовку студентів через участь у тренінгах, практичних заняттях, інтерактивних вправах та рольових іграх, формуючи у них практичні навички соціальної взаємодії; соціальні, що визначаються досвідом міжособистісної взаємодії та участю у волонтерських, громадських або професійних спільнотах, що дає змогу розвивати соціальні компетенції та розуміння групової динаміки; психологічні, що зосереджуються на особис-

тисних рисах, рівні самосвідомості, рефлексивних здібностях та когнітивних ресурсах, необхідних для аналізу та оцінки соціальних ситуацій. Врахування сукупності вказаних чинників забезпечує всебічну готовність фахівців соціальної сфери до ефективної професійної діяльності та соціальної взаємодії з різноманітними соціальними групами, – та у перспективі майбутніх досліджень надасть можливість побудувати модель формування соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архипова С.П., Байдюк Н.В. та ін. Теоретико-методичні та організаційно-технологічні аспекти підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів : монографія. Черкаси: Гордієнко Є. І., 2013. С. 78–91.
2. Березовська Л. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності соціальних працівників у процесі професійної підготовки : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 412 с.
3. Біла О.О., Гуменникова Т.Р., Кічук Я.В., Рябушко С.О. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі. Ізмаїл: ІДГУ, 2007. 236 с.
4. Волкова Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. ... докт. пед. наук : 13.0.04. Дніпропетровськ, 2006. 430 с.
5. Глядик Б., Петришин Л., Кульчицький В., Кульчицький Т. Сутність соціокомунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. *Освітня аналітика України*. 2024. № 1 (27). С. 34–43. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-1-34-45>
6. Кочубей Т., Ткачук Ю. Соціальні навички soft skills у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2(7). С. 42–50. DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244074](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244074)

7. Літвінчук А.Т. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх інженерів-технологів у процесі гуманітарної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Рівне, 2018. 283 с.
8. Міщик Л.І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти. Запоріжжя : ЗДУ, 1997. 370 с.
9. Петришин Л.Й. Мотивація як провідний чинник формування креативності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 29. С. 146–150. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c139fe36-d446-4775-aff9-84a83927691d/content> (дата звернення 20.12.2025).
10. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2006. 454 с.

REFERENCES:

1. Arkhypova, S.P., Baidiuk, N.V. et al. (2013). *Teoretyko-metodychni ta orhanizatsiino-tekhnologichni aspekty pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i sotsialnykh pratsivnykiv do roboty z riznymy katehoriiami kliientiv: monohrafiia*. [Theoretical, methodological, organizational, and technological aspects of preparing social educators and social workers to work with different categories of clients: monograph] Cherkasy: Hordiienko Ye. I., S. 78-91 [in Ukrainian].
2. Berezovska, L. (2020). *Formuvannia komunikatyvno-movlennievoi kompetentnosti sotsialnykh pratsivnykiv u protsesi profesiinoi pidhotovky* : monohrafiia [Forming the communicative and linguistic competence of social workers in the process of professional training: monograph]. Ivano-Frankivsk: NAIR. 412 s.
3. Bila, O.O., (2007). Humennykova, T.R., Kichuk, Ya.V., Riabushko, S.O. *Kompetentnist samorozvytku fakhivtsia: pedahohichni zasady formuvannia u vyshchii shkoli* [Competence in professional development: pedagogical principles of formation in higher education]. Izmail: IDHU. 236 s. [in Ukrainian].
4. Volkova, N.P. (2006). *Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv do profesiino-pedahohichnoi komunikatsii* [Theoretical and methodological principles of preparing future teachers for professional and pedagogical communication]: dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04. Dnipropetrovsk. 430 s. [in Ukrainian].
5. Hliadyk, B., Petryshyn, L., Kulchytskyi, V., & Kulchytskyi, T. (2024). *Sutnist sotsiokomunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery* [The essence of socio-communicative competence of future specialists in the social sphere] *Educational Analytics of Ukraine*. No. 1 (27). Pp. 34–43. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-1-34-45> [in Ukrainian].
6. Kochubei, T., Tkachuk, Yu. (2021). *Sotsialni navychky soft skills u systemi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv* [Social skills soft skills in the competency system of future social workers]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. № 2(7). S. 42–50 DOI: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).244074](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).244074) [in Ukrainian].
7. Litvinchuk, A.T. (2018). *Formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-tekhnologiv u protsesi humanitarnoi pidhotovky*: [Forming professional and communicative competence of future engineers and technologists in the process of humanities education] dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. Rivne. 283 s. [in Ukrainian].
8. Mishchuk, L.I. (1997). *Teoretyko-metodolohichni osnovy profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv u zakladakh vyshchoi osvity* [Theoretical and methodological foundations of professional training of social educators in higher education institutions]. Zaporizhzhia: ZDU. 370 s. [in Ukrainian].
9. Petryshyn, L.Y. (2013). *Motyvatsiia yak providnyi chynnyk formuvannia kreatyvnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u VNZh* [Motivation as a key factor in shaping the creativity of future social educators at higher educational institutions.] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota*. Vyp. 29. S. 146–150. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c139fe36-d446-4775-aff9-84a83927691d/content> [in Ukrainian].
10. Polishchuk, V.A. (2006). *Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv v umovakh nepererвної osvity*: [Theory and methodology of professional training of social educators in the context of continuous education] dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04. Ternopil. 454 s. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 22.11.2025

Дата прийняття статті: 10.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025